

El Cervantes que estimava la poesia en català

Francisco Brines Bañó (Oliva, la Safor, 1932), primer escriptor valencià a rebre el Premi Cervantes —el guardó més rellevant de les lletres en castellà—, és una figura poètica i literària cabdal en aquesta llengua.

Però també és un poeta amb un incontestable influx mediterrani i, alhora, molt interessat com a lector en la tradició i la creació poètica en català, amb vincles amb poetes en la nostra llengua, especialment amb Vicent Andrés Estellés. Un home a qui fins i tot se li reconeix una certa influència en autors i autores de la generació del 1970 i, de manera més limitada, en les generacions posteriors.

Per Xavier Aliaga / @xavialiaga

La concessió del Miguel de Cervantes a Francisco Brines, el guardó dotat amb 125.000 euros que concedeix el Ministeri de Cultura espanyol, unia el nom d'aquest valencià d'Oliva (la Safor) a una nòmina que, abans, a banda —Gabriel García Márquez el va rebutjar per haver rebut prèviament el Nobel— és un mostrari del bo i millor de les lletres en llengua castellana, amb noms totèmics com els d'Ana María Matute, Jorge Guillén, Jorge Luis Borges, Octavio Paz, Gerardo Diego, María Zambrano, Miguel Delibes, Eduardo Mendoza o Camilo José Cela.

Un premi d'una transcendència enorme, acollit en els cercles culturals estatals amb la solemnitat de les grans unanimitats al voltant del que es considera un dels membres destacats de la generació poètica de la dècada del 1950. Un guardó rebut al

País Valencià amb una certa sensació de justícia poètica, mai millor dit, en ser la primera vegada que un escriptor d'aquest territori, l'aportació del qual a la tradició literària en castellà no és gens menyspreable, rebia aquest reconeixement.

Francisco Brines és un escriptor monolingüe, que no té les vinculacions directes amb la poesia catalana de Joan Margarit, el poeta català de qui agafa el relleu en el palmarès del Cervantes. Però forma part de la tradició d'autors valencians que, malgrat biografies marcades per formar-se i viure fora del País Valencià, no han perdut les arrels i no s'han reclusos en la closca de la tradició castellana, d'Azorín a Rafael Chirbes passant per Manuel Vicent. Que tenien i tenen, en el cas dels vius, vincles i connexions amb la cultura en català. Ben estrets en el cas de Brines. Fils que anirem teixint

EUROPA PRESS

al llarg d'aquest text amb el guiatge de la poeta en llengua catalana Àngels Gregori, directora de la Fundació Francisco Brines i presidenta del PEN català. La persona que està fent una mica d'entèrpret i portaveu del poeta a causa d'una edat, un estat de salut i unes precaucions per la pandèmia que no permeten fer-li entrevistes.

L'amic d'Estellés

Gregori, també nascuda a Oliva, fa èmfasi en les circumstàncies biogràfiques de Brines, una persona nascuda el 1932 que "tota la vida ha viscut a Madrid", si exceptuem els seus estudis de dret a Deusto, València i Salamanca, i les estances a Oxford i Cambridge com a professor. Amb tot, la formació més decisiva és a la capital madrilenya, on va fer estudis de filosofia i lletres. I l'entorn on s'inicia d'una carrera literària que comença amb força amb l'emblemàtic debut *Las brasas* (1960), Premi Adonais del 1959. *El santo inocente* (1965) i, sobretot, *Palabras en la oscuridad* (1966), Premi de la Crítica, el situen com una veu poètica de

CERVANTES. Francisco Brines, en la casa familiar de la finca d'Elca, atenent des de la distància els periodistes el dia de la proclamació com a Premi Cervantes, la confirmació de la transcendència del poeta d'Oliva.

referència. I li fan pujar-se al tren de l'*Antología de la nueva poesía española* (1968) de José Batlló, volum en el qual comparteix atencions amb Jaime Gil de Biedma, Carlos Barral, Ángel González, Agustín Goytisolo i altres noms de campanetes.

Es tracta d'un Brines molt integrat, òbviament, en l'escena literària espanyola, però que mira de gairó la cultura en la seua llengua materna, com alerta Àngels Gregori en referència a l'amistat del poeta saforenc amb Vicent Andrés Estellés. "Brines va tenir molta relació amb Estellés, fins al punt que el poeta de Burjassot li va dedicar un poema del *Mural del País Valencià*", recorda la directora de la fundació. L'admiració del poeta nacional valencià per Brines també va quedar reflectida públicament en un article que li dedica en el diari *Las Provincias*, l'octubre del 1973, a propòsit d'una entrevista al d'Oliva llegida en la revista *El Tossal*.

En aquest article parla de Brines com "un poeta magnífic" i "un bon amic, un amic d'aquells del qual mai no podries precisar quan ni on el vares conèixer". Un autor amb una obra en castellà que "ol a terra i taronjar". "Una gran serenitat, de vegades una amarga i sostinguda serenitat, envaeix no sé on, els seus textos, els seus molt estimats poemes", afegeix. I rebla: "A l'entrevista que li han fet, li torna a Paco Brines, novament, la passió: Ausiàs March, Roís de Corella. No he pogut resistir la temptació, avui, ara, de dedicar, molt senzillament, la meua humil 'Lletra de batalla' a aquest valencià d'Oliva, al qual la lírica castellana deu, sense dubte, una dimensió europea molt important".

Àngels Gregori destaca així mateix la relació amb altres poetes valencians en llengua catalana, com ara Josep Piera, Marc Granell o Enric Sòria. Amb aquest darrer, Brines té una relació molt estreta, "no sols perquè també és d'Oliva, sinó perquè el valora com a poeta", aclareix.

Segurament, per aquesta vinculació, Brines li va concedir a Enric Sòria una entrevista a *EL TEMPS*, l'any 1987, coincidint amb la concessió quasi simultània del Premi Nacional de Literatura (per *El otoño de las rosas*, del 1986) i el Premi de les Lletres Valencianes. Quan Sòria pregunta a Brines per la seua vinculació com a escriptor i lector amb la llengua d'Ausiàs March i li recorda la seua presència en el primer jurat de poesia dels Premis Octubre, el nou Cervantes contesta el següent: "Soc un gran admirador de la poesia catalana. En aquest segle hi ha, des de Maragall, poetes de primeríssima fila en totes les generacions: Carner, Riba, Foix, Salvat-Papasseit, Espriu, Vinyoli, Ferrater, per anomenar només els que preferesc. Per això, quan vaig ser jurat dels Octubre, em vaig alegrar de trobar-me amb dos poetes molt joves, com aleshores ho eren Navarro i Jáfer (diu en referència als guanyadors d'aquella edició), que escrivien una poesia de qualitat i absolutament del seu temps".

CELEBRACIÓ. A la imatge de la dreta, Brines brinda amb els seus propparents en presència dels periodistes que anaren a buscar-lo a Elca el dia de la proclamació com a Premi Cervantes. A sota, el poeta, del braç d'Àngels Gregori, pels carrers de Barcelona.

EUROPA PRESS

→ En la mateixa entrevista, Brines cita Estellés (“un poeta de l’altura dels esmentats al principi”) i arrodoneix aquesta qüestió afirmant que “no hi ha un altre poeta valencià que m’entusiasme tant com Ausiàs March, i en el seu segle és el més gran poeta líric peninsular”.

A tot això, la conversa venia encapçalada per una afirmació de Brines que defineix el personatge: “La poesia és una escola de tolerància”.

La biblioteca de Brines

L’interès de Brines per la poesia i la literatura en català no és retòric. Gregori recorda que l’any 1986 es representava al Festival de Teatre de Mèrida l’*Antígona* de Salvador Espriu amb versió en castellà del mateix Brines i direcció de Joan Ollé. Però, sobretot, la directora de la fundació posa l’accent en la molt ben nodrida biblioteca del poeta, al voltant de 30.000 volums, en la qual hi ha un generós apartat dedicat a la literatura catalana amb els autors apuntats adés i molts altres. “Em va sorprendre molt la quantitat d’edicions que té de poetes com Agustí Bartra. O el fet que té tota l’obra de Foix”, confessa Gregori, alhora que alerta que l’interès s’estén a producció molt més recent. “Brines valora molt autors com Àlex Susanna, Marta Pessarrodona, Francesc Parcerisas o Manuel Forcano, amb qui té molt bona relació”.

Una estima que, almenys en les files veteranes, és de doble sentit. “La generació dels poetes catalans del 70 és l’última que millor ha llegit Brines. En les noves generacions, és un poeta a descobrir. La seua figura es coneix, però la poesia no”, argumenta Àngels Gregori.

Francesc Parcerisas, entrevistat per EL TEMPS a propòsit d’aquest reportatge, és un dels poetes

en català que ha compartit conversa amb Brines al seu santuari d’Elca, una persona “amabilíssima” amb la qual va començar a tenir contacte en diversos festivals, com ara la Poefesta que té lloc a Oliva. El primer contacte, tanmateix, va ser anterior. “Ens vam conèixer en un festival que se celebrava a Múrcia, crec recordar, i de seguida em vaig adonar que s’interessava pel que feia la gent més jove. Una persona molt llegida i molt interessada”.

Parcerisas, membre destacat de la generació del 70, explica que Brines “ha fet un paper de pont entre diverses generacions, com va fer Vicente Alexandre en el seu moment. Podríem dir que era el germà petit d’una generació i el germà gran d’una altra”, diu en relació amb el paper nuclear del d’Oliva en la poesia castellana. I no sols castellana. “Brines m’agrada molt, els seus darrers poemes són fantàstics, és un exemple a seguir. Als feliços 70 hi ha tot un nucli d’autors, en català i castellà, que podríem sentir una admiració de germans petits pel que significava Brines”. Tot i que “els autors en català, per raons vitals, ens sentíem més pròxims a Ferrater o Estellés”.

En tot cas, “Paco Brines no és un mesetari, sinó un mediterrani. Aquest esperit mediterrani és molt profund en la seva poesia, i amb això es troba amb molta gent de la meua generació”, assenyala, al mateix temps que destaca el mestratge sobre alguns dels poetes valencians més importants del present en llengua castellana, com Vicente Gallejo o Carlos Marzal.

Per a Parcerisas, els orígens de Brines, haver viscut amb la llengua, expliquen la naturalitat amb la qual el nou Cervantes assumeix la relació amb la cultura catalana. “Ell ha conegut el català i el pot parlar. Per a ell la poesia catalana no ha

estat una investigació que haguera de fer, ha estat una cosa natural”.

I fa una anotació interessant que marca diferències respecte d'un dels companys de generació de Brines: “Jaime Gil de Biedma tenia la seua casa de camp a Castella, mentre que la casa de camp de Brines és a Elca. Ell és més de cultura catalana i mediterrània”. Més que Gil de Biedma, s'entén, nascut a Barcelona però de família castellana. El poeta coetani, per cert, de qui Brines se sentia més a prop poèticament parlant, segons explicava en l'entrevista a Enric Sòria esmentada adés. Una cosa no detrau l'altra.

I malgrat ser un poeta encara a descobrir per les generacions més joves, com explicava Gregori, Brines no és un desconegut entre poetes que són a cavall de la generació dels 70 i les noves fornades, com el mateix Manuel Forcano, nascut el 1968, “un bon lector de Brines”, assegura Gregori. O de Jordi Llavina, poeta de la mateixa quinta qui va dedicar un complit i sentit article al poeta d'Oliva amb motiu del seu premi. El text, publicat a *Núvol* amb el títol “El poema que és flor i que sona com un ocell”, explica l'impacte que va tenir en Llavina el descobriment de Brines a través de l'antologia poètica publicada per Alianza Editorial el 1986. Tot i que el record més poderós és el de la *Poesia completa* (1960-1997), editada per Tusquets el 1997, llibre del qual destaca els cèlebres versos de *Palabras en la oscuridad*: “Mirad con cuánto gozo os digo / que es hermoso vivir”.

“El prodigi de la poesia de Francisco Brines és que, en la seva aparent senzillesa, sembla una flor de colors i naturalesa flamejants; però, a la vegada, sona sempre tan fonda com el cant d'un ocell. Dit d'una altra manera, i segons mots de Valéry: ‘la seva lleugeresa és la de l'ocell, no la de la ploma’. Una poesia que sempre ens aconduïx cap a alguna mena de llum”, resumeix Llavina.

Mirant el futur

El compromís amb la cultura en la seua llengua també té claus de futur, com ara en el treball de la fundació que porta el seu nom. A la dècada del 2000, Brines va decidir instal·lar-se a la finca familiar d'Elca, la qual cosa ha servit per enfortir vincles, com ara amb Vicent Todolí, Fernando Delgado, Raimon o la desapareguda Carme Alborch, encetar-ne de nous —com ara la molt estreta relació amb Àngels Gregori, promotora també de la Poefesta— i posar en marxa la fundació. Una

RAFA GIL

ESTELLESIANA.

Dalt d'aquestes línies, una imatge de Brines de la dècada del 1980. Al costat, la reproducció de l'article que Vicent Andrés Estellés li va dedicar en les pàgines de *Las Provincias* el 1973.

entitat que, a més de donar a conèixer el llegat de Brines, ha impulsat uns premis de poesia en castellà i català amb la mateixa dotació econòmica. I que seran el germen de la primera col·lecció en català de la històrica editorial valenciana Pretextos, segell molt vinculat a Brines i que darrerament s'ha convertit en focus de notícia gairebé internacional pel conflicte de drets amb la premi Nobel Louise Glück.

Uns guardons, revela Gregori, que tenen molt a veure també amb l'impuls que va significar en la carrera de Brines el Premi Adonais, quan era un jove poeta. Una manera, per tant, de donar a conèixer nous valors. Tot, mentre acaba d'enlletir, a la seua manera de cocció lenta i reposada, un futur llibre, *Donde muere la muerte*. Un volum del qual han transcendit versos com aquests. “Donde muere la muerte / porque en la vida tiene tan solo su existencia”. ●

Lletres

Las Provincias
28-10-1973

de batalla

Brines

Acabe de llegir, en el darrer número de «El Tossal», de Gandia, una entrevista, àgil, oportuna, intel·ligent, amb Francisco Brines. Francisco Brines, que és un poeta magnífic i és un bon amic, un amic d'aquells del qual mai no podries precisar quan ni on el vares conèixer, no és de Gandia, sinó d'Oliva. Ham parlat moltes vegades, ell i jo, d'Oliva, de Gandia. Hem parlat de Màrtir i Siscar i d'Ausiàs i Rois de Corella. El record, ara, per exemple, a ma casa, amb una cama damunt l'altra, passant les pàgines d'algun llibret antic, immemorial, d'una manera lenta, i prenent algun glopet que altre de conyac.

Tota l'obra de Francisco Brines, que ol a terra i a taronjar, està escrita en castellà: un castellà al qual extrau totes les seccres possibilitats líriques de misteri, de gravetat, de cendra, de vi també. Evocant aquell taronç, probablement d'Oliva, des del qual, al crepuscle, puja augusta, l'ombra del pare. Evocant aquelles brasses, aquella entrada de la nit. Hi ha grills per totes bandes. Una gran serenitat, de vegades una amargura i sostinguda serenitat, envaïx, no se'n on, els seus textos, els seus molt estimats poemes.

Hi ha un poema seu, remot, em pense que en ferrets. És un poema de plena i quasi indecent joventut. Aquell poema acabava, precisament, amb un vers, fulgurant, definitiu, d'Ausiàs March. A l'entrevista que li han fet, li torna a Paco Brines, novament, la passió: Ausiàs March, Rois de Corella. No he pogut resistir la temptació, avui, ara, de dedicar, molt senzillament, la meua humil «Lletres de batalla», a aquest valencià d'Oliva, al qual la lírica castellana deu, sense dubte, una dimensió europea molt important.

VICENT ANDRÉS ESTELLES